

Nr 66.

Ankom till riksdagens kansli den 11 maj 1917 kl. $\frac{1}{2}$ 2 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anvisande av medel för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor.

I en till riksdagen den 23 april 1917 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 283, har Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor i huvudsaklig överensstämmelse med de av chefen för jordbruksdepartementet i statsrådsprotokollet tillstyrkta grunder å extra stat för år 1918 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag, högst, å tolv miljoner kronor ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må därav låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp.

Departementschefen har till berörda statsrådsprotokoll anført följande:

»I en vid 1916 års riksdag väckt motion hemställdes, att riksdagen måtte anvisa ett förslagsanslag av 20 miljoner kronor att i mån av behov utbetalas av tillgängliga medel redan under år 1916 för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor genom reglering av priset å för dem avsedda livsmedel på i motionen närmare angivet sätt. Sedan vederbörande utskott avstyrkt motionen, men i en vid utskottets utlåtande fogad reservation föreslagits, att riksdagen måtte för det i motionen angivna ändamål anvisa högst 5 miljoner kronor, stannade kamrarna i olika beslut, varefter gemensam votering ägde rum med det resultat att, enligt vad riksdagen anmälde i skrivelse nr 254 den 14 juni 1916, riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med de i förut omförmälda reservation angivna grunder för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor genom

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 10 saml. 45 häft. (Nr 66.)

reglering av priset å för dem avsedda livsmedel, enligt beslut i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t, på förslag av statens livsmedelskommission och på villkor av kommunal kontroll i fråga om syftets ernående, använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp av högst 5 miljoner kronor.

Kungörelse angående statsbidrag för ifrågavarande ändamål är utfärdad den 13 oktober 1916 och tillställdes samtliga kommuner i riket genom cirkulärskrivelse från statens livsmedelskommission den 30 oktober 1916. Enligt nämnda kungörelse må kommun, som beviljat anslag för lindring i de mindre bemedlades inom kommunen levnadsvillkor, åtnjuta statsbidrag därtill under vissa villkor. Statsbidraget får sålunda i regel icke användas till annat ändamål än anskaffande av livsmedel, beklädnadsartiklar och bränsle, samt ej heller till utbetalning av understöd i penningar. Sådana livsförnödenheter, som genom kompen-sationssystem eller annan anordning finnas att tillgå inom kommunen i erforderlig mängd till avsevärt lägre pris än de därstädes betinga i den allmänna marknaden, må i regel ej tillhandahållas medelst bidrag från ifrågavarande statsmedel och överhuvud skola endast de mest nödvändiga livsförnödenheterna tillhandahållas genom sådant statsbidrag. Undantagsvis må statsbidrag utgå jämväl till hyreshjälp åt mindre bemedlade, därest inom kommun råder särskilt stor brist på bostäder och kommunen av sådan anledning beviljat anslag till dylik hyreshjälp. Statsbidraget bör endast tillgodokomma sådana personer, som kännbart lida av dyrtiden, varvid familjeförsörjare och barn främst böra tillgodoses och samhällsställning i och för sig icke bör vara avgörande. Statsbidraget må icke komma till användning i sådana fall, där understöd enligt fattigvårdsförordningen utgår eller bör utgå, i följd varav ifrågavarande understödsverksamhet skall hållas skild från fattigvården. Statsbidrag utgår i regel med högst hälften av det belopp, kommunen använt. Alltså kräves i regel, att kommunen själv bidrager med minst lika mycket som staten. Undantagsvis må dock statsbidraget höjas intill tre fjärdedelar av det använda beloppet, d. v. s. statsbidraget kan få uppgå till tre gånger kommunens bidrag. Till hyreshjälp är dock en fjärdedel av det använda beloppet maximum för statsbidrag, d. v. s. kommunens eget bidrag skall i detta fall vara minst tre gånger statsbidraget. Ansökningar om statsbidrag skulle ingivas före den 1 december 1916, men från denna bestämmelse har dispenserats, i det att även senare inkomna ansökningar upptagits till prövning. Vid ansökningarna skulle fogas redogörelse för de anordningar, som vore avsedda att vidtagas under tiden intill utgången av juni månad år 1917. Utbetalningen

och det närmare handhavandet av ifrågavarande understödsverksamhet ske genom statens livsmedelskommission.

Rörande verksamhetens omfattning och resultat anhåller jag få hänvisa till en ur svenska stadsförbundets tidskrift hämtad, av amanuensen G. H. Nordström författad redogörelse, vilken torde få såsom bilaga fogas vid detta protokoll. Jag kan därför här inskränka mig till att meddela, att intill den 15 april 1917 hade Kungl. Maj:t på livsmedelskommissionens förslag beviljat åt inalles 797 kommuner statsbidrag å ett belopp av sammanlagt 3,275,499 kronor 72 öre. Därjämte hade framställningar från 33 kommuner med ett ansökt belopp av 55,100 kronor ännu icke avgjorts, varjämte delvis under dagarna strax före sagda datum inkommit 35 ansökningar å ett belopp av sammanlagt 570,120 kronor. Därest samtliga dessa ännu icke avgjorda ansökningar bliva av Kungl. Maj:t beviljade, skulle alltså på grund av intill den 15 april 1917 inkomna ansökningar statsbidrag utlämnas till 865 kommuner med ett sammanlagt anslagsbelopp av 3,900,719 kronor 72 öre.

Att statsanslaget icke blivit till fullo utnyttjat av rikets kommuner, torde bero på flera omständigheter.

Åtskilliga kommuner hava förklarat, att de på grund av obekantskap med anslagsvillkoren ej vågat inkomma med framställningar, under det att andra åberopat okunnighet om riksdagsbeslutet och andra åter ej ansett sig inom föreskriven tid hinna ingiva ansökningar och därför låtit frågan förfalla. Därjämte har i ett stort antal fall försämring i de mindre bemedlades villkor först under de egentliga vintermånaderna framtingat kommunala nödhjälpsåtgärder och därav föranlett behov av statsbidrag.

Av inkomna ansökningar belöpa sig 93 på rikets städer och återstoden eller omkring 770 ansökningar på landskommuner, därvid statsbidraget till städerna utgör 1,767,925 kronor och anslaget till landskommunerna belöper sig till i runt tal 2,133,000 kronor. Under det att alltså de flesta av rikets städer begagnat sig av de förmåner, som dyrtidsanslaget erbjuder, hava däremot landskommunerna endast i mindre mån dragit nytta därav. Omkring $\frac{2}{3}$ av rikets landskommuner hava icke ingivit ansökan om statsanslag. Därtill kommer, att enligt verkställd beräkning endast 68 av rikets landskommuner med ett kommunalt skattetryck utöver 10 kronor, d. v. s. blott 22 procent av hela antalet kommuner med sådant skattetryck, sökt och erhållit statsanslag. Det vill sålunda synas, som om icke mindre än 78 procent av rikets mest skattetyngda kommuner icke sett sig i stånd att uppfylla de för-

utsättningar — främst utgivandet av det egna bidraget — som kungörelsen uppställt såsom villkor för erhållande av statsbidrag.

Såsom förhållandena numera utvecklats sig finnes ingen anledning antaga, att icke även under en ganska lång tid efter den 1 juli 1917 statens mellankomst på nu ifrågavarande sätt skall bliva behöfligt för att lindra dyrtidens tryck för de mindre bemedlade. Erfarenheterna från verksamheten under den hittills gångna anslagsperioden giva emellertid vid handen, att vissa ändringar i de nu gällande bestämmelserna äro av behovet påkallade.

Enligt dessa bestämmelser har såsom första och oeftergivliga förutsättningen för erhållande av statsbidrag uppställts, att kommunen själv beviljat anslag för lindrande av de mindre bemedlades inom kommunen levnadsvillkor. Genom uppställandet av denna fordran på kommunernas ekonomiska stöd åt verksamheten har man sökt skapa garantier mot ett eventuellt missbrukande av den statliga dyrtidshjälpen, och torde så tillvida ifrågavarande bestämmelse vara synnerligen starkt motiverad. Men å andra sidan är det lika obestridligt, att denna bestämmelse medverkar därtill, att ett icke obetydligt antal kommuner med svag ekonomisk bärkraft sett sig ur stånd att begära statsbidrag, varigenom de mindre bemedlades villkor inom dessa kommuner blivit avsevärt försvårade. Det torde därför vara nödvändigt att söka en utväg, varigenom i viss utsträckning möjlighet skulle beredas för rikets fattigare kommuner, särskilt småkommuner och vissa förbudssamhällen att även utan eget bidrag komma i åtnjutande av statlig dyrtidshjälp. Då det sannolikt endast mera i undantagsfall kan bliva tal om att tillmötesgå ansökningar i dylik riktning och det därjämte torde kunna anförtros åt Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall pröva förutsättningarna för sådan ansökans beviljande, synes någon större risk icke föreligga att införa sådana bestämmelser angående ett nytt statsanslag, att fattiga kommuner i vissa undantagsfall må berättigas att erhålla statlig dyrtidshjälp, ehuru kommunen själv för ändamålet icke anvisat medel.

Vad beträffar de ändamål, till vilka statsbidrag må användas, torde det med hänsyn till erfarenheten från de nu inkomna ansökningarna böra för framtiden uttryckligen betonas, å ena sidan att icke några av de för dyrtidsverksamheten tillgängliga medlen få användas till några som helst lyxvaror eller eljest mindre nödvändiga förnödenheter såsom kaffe och dylikt, samt, å andra sidan, att viss mindre del av anslagna medel må få disponeras för sådana kommunala anordningar, som avse att genom upplysningsverksamhet (undervisningskurser, broschyrer o. s. v.) underlätta hushållningen för de mindre bemedlade klasserna.

Kungörelsens anvisning om att anslagna medel skola anlitas för tillgodoseende, bland annat, av barnens behov har särskilt i städerna följts på det sättet, att en mycket vittomfattande barnbespisning etablerats, och likartad verksamhet har även anordnats på landsbygden, om också icke i fullt samma utsträckning. Då det emellertid bör vara kommunens egen sak att vidmakthålla en barnbespisning av samma omfattning som före kriget, har livsmedelskommissionen i skrivelser till Kungl. Maj:t uttalat, att anslag till barnbespisning i regel borde utgå allenast under villkor, att detsamma komme att användas till ett vidgande av verksamhetens omfattning utöver vad förut bekostats av kommunala eller enskilda medel. Förutsättning för beviljande av dylika anslag synes ock mig böra vara, att det visas, att därmed åstadkommes motsvarande utökande av verksamheten, där sådan redan är i gång, eller påbörjande av ny verksamhet.

Gentemot bestämmelsen att kontanta understöd ej få utdelas hava vid utbetalningar av statsanslaget invändningar gjorts från ett mycket stort antal kommuner, vilka påpekat svårigheten att hjälpa många av de mindre bemedlade, när möjligheten att med kontanta medel understödja dem förvägrats kommunen på grund av kungörelsens nuvarande bestämmelser. Genom uppställandet av vissa garantibestämmelser för de fall, där kontant utdelning påkallas, torde risken av missbruk på ifrågavarande punkt kunna undanröjas, om för framtiden vissa mindre anslagsbelopp finge reserveras för kontant utdelning.

Enligt hittills gällande bestämmelser skulle i första hand familjeförsörjare och barn få komma i åtnjutande av dyrtidshjälpen. Helt visst måste det anses lika önskvärt, att dyrtidsanslag i ömmande fall må kunna tilldelas gamla och sjuka.

Det kan därjämte ifrågasättas, om icke hittills gällande stränga bestämmelser beträffande personer, som åtnjuta fattigvårdsunderstöd, böra i någon mån modifieras. Den statliga dyrtidshjälpen vilar på den principen, att staten genom underlättande av de mindre bemedlades av kristiden vållade existenssvårigheter bör söka kvarhålla dessa samhällsmedlemmar på en levnadsstandard, som utesluter fattigvårdens mellankomst. Följaktligen skulle åtnjutande av fattigvårdsunderstöd i regel utgöra diskvalifikationsanledning vid ansökan om dyrtidshjälp av ifrågavarande slag. Från olika håll inom landet hava emellertid klagomål anförts över de nuvarande bestämmelserna i detta hänseende, vilkas stränga genomförande medfört allvarliga försämringar i många mindre bemedlades läge, då nämligen ett stort antal personer, som endast åtnjuta fattigvårdsunderstöd av synnerligen ringa storlek, härigenom uteslutits från möjlig-

heten att erhålla dyrtidshjälp, oaktat deras ställning blivit försvårad i lika hög grad som deras, vilka på grund av att de dittills icke erhållit fattigunderstöd ansetts kvalificerade att erhålla del av dyrtidshjälpen. Vid ordnandet av den framtida statliga dyrtidshjälpen av detta slag synes därför, under fortsatt fasthållande vid att densamma skall hållas helt skild från fattigvården och icke utgå till dem, som av fattigvården åtnjuta full försörjning, samt i allmänhet ej heller till sådana, som i större utsträckning äro permanent beroende av försörjning från den allmänna fattigvården, böra tillstädjas, att övriga kategorier fattigvårdsunderstödda personer må kunna bli delaktiga därav. Emellertid bör såsom självfallet förutsättas, att tilldelande av här ifrågavarande statsbidrag icke skall avhålla kommunerna att vidtaga den höjning av fattigvårdshjälpen, som tidsförhållandena nödvändiggjort.

Då staten anslår så betydande summor till den dyrtidsverksamhet, varom här är fråga, måste det slutligen anses obetingat nödvändigt, att en ordentlig organisation av och kontroll över hela den med statsmedel understödda dyrtidsverksamheten åvägbringas, och torde statens kostnader härför böra bestridas av samma medel. Bristerna härutinnan äro för närvarande ganska besvärande och hava vållat betydande tidsutdräkt och svårigheter.

Storleken av det statsanslag, som för här ifrågavarande syfte kan för nu instundande konsumtionsår bli av nöden, är omöjligt att exakt angiva. Det är emellertid uppenbart, att det ekonomiska tryck, under vilket de mindre bemedlade, befolkningens stora flertal, leva, nu är avsevärt hårdare än vid den tidpunkt för ett år sedan, då det för år 1916/17 avsedda anslaget å 5 miljoner kronor beviljades. Det är icke heller stora utsikter för att detta tryck under det närmaste året skall lättas — tvärtom torde de farhågor för en omfattande arbetslöshet, vilka nu måhända med gott fog hysas på många håll inom landet, antyda, att svårigheterna för folkets breda lager kunna bli ännu större än vad nu är fallet. Därtill kommer, att den möjlighet, som tidigare förefunnits för stora grupper av de mindre välsituerade klasserna att erhålla vissa viktiga förnödenheter till väsentligt reducerade pris, numera i stor utsträckning bortfallit och sannolikt icke vidare under krisens lopp kan komma att i samma omfattning erbjudas. Därigenom förminskas också räckvidden av de statsåtgärder av indirekt prisreglerande art, om vilka hittills i regel varit fråga, och dessas gynnsamma inverkan på kostnaderna för den enskildes hushållning. Kravet på direkta åtgärder blir av denna anledning så mycket större och därmed torde också hos såväl stat som kom-

mun växa insikten om att den effektivaste vägen till avhjälpande av några av dyrtidens svåraste olägenheter är en väsentligt vidgad verksamhet av den art, för vilken 1916 års dyrtidsanslag angav riktlinjerna. Om dessutom, såsom jag i det föregående föreslagit, det nya dyrtidsanslaget skulle av staten medgivas under väsentliga lättnader för dess användande, är det synnerligen antagligt, att många kommuner, som tidigare alls ej sökt bidrag av detta anslag, nu skola anmäla sig som nya sökande och att övriga kommuner i stor utsträckning skola begära avsevärt högre anslag än förut.

Alla dessa skäl synas mig tala för att det anslag, som nu skall begäras, till beloppet bestämmes väsentligt högre än det senast beviljade. Med hänsyn till de osäkra faktorer, med vilka vid beloppets fastställande måste räknas, är det givetvis omöjligt att ange den summa, som under alla omständigheter kan anses tillräcklig, men anser jag mig nu böra stanna vid ett belopp för här ifrågakvarande ändamål av 12 miljoner kronor.

Detta belopp torde alltså nu böra begäras av riksdagen.

I avseende å sättet för beredande av medel härtill vill jag erinra, att fjolårets riksdag bemyndigade Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta det då beviljade beloppet av högst 5 miljoner kronor. Detta förfaringssätt torde icke böra nu användas utan synes beloppet böra anvisas på extra stat under nionde huvudtiteln. Chefen för finansdepartementet lär med det snaraste komma att framlägga förslag till motsvarande ökning å riksstatsens inkomstsida.»

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion nr 146 av herr *Svensson* i Eskilstuna *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen må besluta att för åvägabringande av prisreglering å viktiga födoämnen och livsförnödenheter samt för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor å extra stat för år 1918 anvisa ett anslag av 20 miljoner kronor att användas enligt beslut i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t på förslag av statens livsmedelskommission, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under 1917 disponera erforderligt belopp.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för denna framställning, tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Då riksdagen såsom departementschefen erinrat förilidit år anvisade ett anslag av fem miljoner kronor för beredande av lindring i

Motion.

Utskottet.

de mindre bemedlades levnadsvillkor skedde detta givetvis i känslan av den redan då hårt tryckande dyrtiden. Under den tid, som därefter förflutit, har till följd av det alltjämt pågående världskriget knappheten på snart sagt alla livsförnödenheter blivit allt större samtidigt som priserna å desamma i avsevärd grad stegrats. I samma mån som svårigheterna på livsmedelsmarknaden sålunda ökats har situationen i ekonomiskt avseende särskilt för de bredare folklagrens vidkommande blivit alltmer bekymmersam.

Med hänsyn till detta förhållande synes det för närvarande böra vara statsmakterna än mer angeläget att på ett verksamt sätt träda hjälpande emellan. — Det av Kungl. Maj:t nu framställda förslaget, avseende beviljande för ovanberörda ändamål av ett anslag av 12 miljoner kronor, torde också enligt utskottets uppfattning vara ägnat att tillgodose kravet på ett statsmakternas vidsträcktare ingripande i nu ifrågavarande avseende.

I den i ämnet väckta motionen föreslås, att anslaget ifråga måtte sättas till ett till 20 miljoner kronor förhöjt belopp. Härvid är emellertid att märka, att motionären icke avsett allenast att åstadkomma lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor utan jämväl att åvägbringa en prisreglering å vissa livsförnödenheter.

Utskottet har redan i sitt utlåtande nr 65 i anledning av utav Kungl. Maj:t därom gjord framställning anvisat ett förslagsanslag av 22,400,000 kronor till åtgärder för reglering av prisen å bland annat vissa livsförnödenheter. Med hänsyn härtill finner utskottet icke anledning att tillstyrka nu ifrågavarande anslags uppförande i riksstaten till högre belopp än det av Kungl. Maj:t föreslagna. Emellertid har utskottet med hänsyn till de osäkra faktorer, med vilka enligt vad departementschefen framhållit vid detta belopps fastställande måst räknas, ansett sig böra för mötande av eventuellt ökat behov av medel för ifrågavarande ändamål föreslå, att åt anslaget gives förslagsanslags natur.

Vad angår de villkor, som torde böra av Kungl. Maj:t fastställas för tillgodonjutande av bidrag från ifrågavarande anslag så kan utskottet ansluta sig till den av departementschefen i sådant avseende uttalade uppfattning. Utskottet, som sålunda anser riktigt, att möjlighet beredes särskilt fattiga och skattetyngda kommuner att utan eget bidrag komma i åtnjutande av statlig hjälp, anser sig emellertid böra understryka, att för erhållande av bidrag från ifrågavarande anslag såsom huvudregel i allt fall torde böra uppställas det villkoret, att kommunen själv beviljat anslag för ändamålet ifråga. Vidare vill utskottet som sin mening uttala, att med hänsyn till den risk för missbruk, som i allmänhet torde

vara förenad med utlämnande av kontant understöd, denna understödsform endast bör i undantagsfall ifrågakomma.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och den av herr Svensson m. fl. i ämnet väckta motionen för beredande av lindring de mindre bemedlades levnadsvillkor i huvudsaklig överensstämmelse med de av chefen för jordbruksdepartementet i statsrådsprotokollet tillstyrkta grunder å extra stat för år 1918 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å tolv miljoner kronor ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må därav låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp.

Stockholm den 11 maj 1917.

På jordbruksutskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Närvarande: herrar greve Hamilton, Ericsson, Petersson, P. Alfred, Paulson, Lindblad, greve Wachtmeister, Persson, Linders, Öberg, Nilsson i Tånga, Nilsson i Linnås, Sjöblom, Barthelson, Ingeström, Igel och Andersson.
